

ФАКТОР РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ під час виборів 2019 року в Україні

Всеукраїнська громадська організація
«Комітет виборців України»

WESTMINSTER
FOUNDATION FOR
DEMOCRACY

Білу книгу **«ФАКТОР РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВИБОРІВ 2019 РОКУ В УКРАЇНІ»** підготовлено завдяки фінансовій підтримці Офісу Шотландської національної партії Вестмінстерської фундації за демократію (ШНП ВФД). Погляди, висловлені в цій книзі, відображають позицію Всеукраїнської громадської організації «Комітет виборців України» і можуть не збігатися з офіційною позицією Офісу Шотландської національної партії Вестмінстерської фундації за демократію (ШНП ВФД).

Комітет виборців України

КВУ – Всеукраїнська громадська організація, заснована як незалежна позапартійна організація для сприяння демократичним перетворенням у державі, зокрема шляхом здійснення незалежного громадського моніторингу виборчих процесів та процесів референдуму, як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні, а також громадського лобювання відповідних законодавчих змін. В Україні зареєстровано 125 обласних, районних та міських організацій (відділень) ВГО КВУ в усіх регіонах держави.

Євген Магда – кандидат політичних наук, доцент і аналітик. Автор кількох книг, одна із останніх – «Гібридна агресія Росії: уроки для Європи». З 2018 року – виконавчий директор Інституту світової політики.

Офіс Шотландської національної партії Вестмінстерської фундації за демократію

ШНП – проєвропейська лівоцентристська партія, що має унікальний досвід у сфері формування політики та співпраці у ролі правлячої (та найбільшої) партії в Парламенті Шотландії та опозиційної партії (третьої за кількістю депутатів) в Парламенті Сполученого Королівства. Своїми напрацюваннями вона активно ділиться у процесі програмної діяльності.

Вестмінстерська фундація за демократію – позавідомча публічна організація Сполученого Королівства, створена для сприяння демократичним процесам у світі. ВФД працює у партнерстві з політичними партіями Сполученого Королівства, парламентами, виборчими установами й інституціями фінансового контролю, надаючи підтримку країнам світу в забезпеченні більш справедливої, ефективної та підзвітної системи урядування.

Програма проекту

Комітет виборців України (КВУ) та Офіс Шотландської національної партії Вестмінстерської фундації за демократію (ШНП ВФД) у виборчий період проведе у Києві, а потім у регіонах серію круглих столів, на яких обговорить, як виборці на всій території України можуть розпізнавати, виявляти російську дезінформацію, уникати її та протидіяти їй. Ми прагнемо заохотити діалог між регіональними представництвами КВУ, представниками ЗМІ, народними депутатами України, неурядовими організаціями та організаціями громадянського суспільства, а також сприяти поширенню шотландського досвіду. Євген Магда узагальнить ключові моменти дискусій та розробить посібник для розповсюдження онлайн.

Ми прагнемо сприяти політичному діалогу в українському громадянському суспільстві, зокрема серед журналістів, науковців, громадськості, бізнес-лідерів та неурядових організацій, на тему визначення дезінформації навколо виборів та боротьби з нею, серед іншого привернути увагу до того, як Росія здійснює свій вплив, які існують лакуни у застосовуваних нині антидезінформаційних політиках та стратегіях. Результати проекту будуть корисні як для здійснення ефективної законодавчої реформи, так і для розробки політики, яку можна буде застосувати в різних секторах до президентських і парламентських виборів в Україні.

ЄВГЕН МАГДА

кандидат політичних наук, доцент НГУУ КПІ імені Ігоря Сікорського, директор Інституту світової політики

Гібридні електоральні технології набирають значного розмаху в сучасному світі. Втручання Росії у президентські кампанії 2016 року у США та 2017 року у Франції не стали винятком. Навпаки – йдеться про розширення арсеналу, який Росія застосовує для здійснення гібридної агресії в різних державах світу. Українські президентські та парламентські вибори 2019 року дали можливість проаналізувати тактику та стратегію Кремля у питанні застосування нового різновиду гібридної зброї.

Втручання у перебіг виборів в інших державах, незалежно від реакції світової спільноти, відкриває перед агресором значні перспективи. Тому РФ дедалі активніше застосовує цей компонент гібридних технологій. Причини цієї активності лежать на поверхні: Володимир Путін, на відміну від більшості лідерів провідних світових держав, не залежить від результатів виборів президента і парламенту¹. Президентська кампанія 2018 року підтвердила це вельми переконливо. Загроз чинному політичному режиму в Росії наразі практично немає, а Володимир Путін жодним чином не залежить від результатів волевиявлення. Його обіцянка не брати участі у президентській кампанії 2024 року (зараз Путін четверте обіймає пост президента Росії, причому його електоральна підтримка на цій посаді постійно зростала) може бути легко спростована залежно від політичної кон'юнктури. Принагідно можна звернути увагу на політичні маневри Кремля навколо Союзної держави Росії та Білорусі, яка нині розглядається як запасний майданчик для здійснення Путіним владних повноважень у найближчому майбутньому.

Втручання у перебіг виборів в інших державах, незалежно від реакції світової спільноти, відкриває перед агресором значні перспективи

Незалежність від результатів демократичних виборів не лише збільшує простір для політичного маневру всередині Росії, але й дає змогу використовувати технологію втручання у перебіг голосування в інших державах як новий різновид гібридної зброї. Навіть попри те, що російське політичне керівництво змушене коригувати власну активність з огляду на тривалий характер гібридних дій проти України, спарена виборча кампанія в Україні створювала для Кремля значні можливості для посилення впливу.

Насамперед варто згадати про домінування РФ на виборах в Україні у 2012–1994 роках. Протягом переважної частини періоду незалежності України головну роль у технологічному забезпеченні виборів національного масштабу відігравали російські політичні консультанти. Для ілюстрації наведемо, зокрема, технологію «темників», використовувану в Україні під час президентської кампанії 2004 року, або «Русский клуб», який було створено для активізації російського політтехнологічного впливу напередодні Помаранчевої революції². Кремль надавав фінансову підтримку лояльним до себе кандидатам, а російські медіа регулярно ставали активними учасниками «великих перегонів» в Україні, оскільки на них не поширювалися норми українського законодавства, а мовний бар'єр між ними й об'єктом впливу (громадянами України) був мінімальним.

Буде помилкою не визнавати, що українська влада у період з 1991 до 2014 року (анексія Криму та конфлікт на Донбасі позбавили цієї можливості) доволі комфортно почувалася у затінку російських інтересів, незалежно від риторики, яка звучала на вищому політичному рівні. Брак чітко сформованих політичних цілей, помітний комплекс меншовартості можновладців, наявність інструментів для шантажу представників української національної еліти Росією створив середовище, у якому про формування незалежної політики практично не йшлося. Дозволю собі припустити, що впевненість у потужності та безальтернативності власного впливу на українські події підштовхнула Кремль до анексії Криму та роздмухування конфлікту на Донбасі, який став найбільшим за останні 20 років у Європі. Тим важливіше, на мою думку, розгорнути в Україні дискусію про наслідки для нас успіху у гібридній війні проти Росії, зокрема у збереженні власної державності та зовнішньополітичної суб'єктності.

Хоча Росія зуміла досягнути тактичних успіхів у гібридній війні проти України, це не зменшило її прагнення повернути нашу державу до сфери впливу Кремля. Часом видається, що у російській політичній еліті не лише спираються на концепцію «суверенної демократії» Владислава Суркова, але і добре вивчили творчий доробок Збігнева Бжезінського, який був переконаний, що саме встановлення контролю над Україною є запорукою відновлення імперської могутності Росії³. У цьому контексті варто наголосити, що бойові дії малої інтенсивності, підтримка так званих «народних республік Донбасу» та невдалі спроби 2014 року створити подібні утворення у Одесі та Харкові, агресивна політика в українському медіапросторі, дискредитація української влади як такої (ключові елементи політики Росії щодо України протягом останніх років) спрямовані насамперед на позбавлення України зовнішньополітичної суб'єктності. Разом з тим завдання використання її людського, промислового, територіального потенціалу як резерву для посилення власне Росії з порядку денного Кремля не зникло.

Росія намагається використати у власних інтересах стан стресу, в якому перебуває значна частина українського суспільства

Росія намагається використати у власних інтересах стан стресу, в якому перебуває значна частина українського суспільства внаслідок тривалої гібридної війни з боку РФ. Брак ефективної гуманітарної політики у період 1991–2014 рр., спорадичне розв'язання проблем, що постали внаслідок російської агресії, очевидна відсутність ефективних стратегічних комунікацій між державою й суспільством спричинили помітні труднощі в діалозі держави з власними громадянами. Дається взнаки тривалий період бездержавного розвитку України, сприйняття влади як чужої, часом ворожої. Дехто вважає ці проблеми фатальними, проте це не так.

Варто зауважити, що коріння боротьби російської влади проти становлення української нації сягає XIX століття, коли було витворено формулу «триєдиного слов'янського народу», видано Валуєвський циркуляр⁴ та Емський указ⁵, які суттєво гальмували націєтворчі процеси в Україні. Нагадаю, що тривалий час українські землі були розділені між різними імперіями, їх населення чинило опір ворожій для себе владі. Дієвою частиною імперського нарративу на українських землях можна назвати формування образу селянина-гречкосія, який дозволяв ігнорувати історії перемог українського війська. Відповідно, починаючи з 2014 року, Росія суттєво активізувала зусилля з формування негативного образу Армії УНР, ОУН-УПА і отримала адекватну відповідь лише наприкінці президентської

каденції Петра Порошенка.

Кремль скористався нагодою апробувати у 2019 році новий різновид гібридної зброї в Україні. Цікаво, що подробиці цього алгоритму розкриваються поступово, каталізатором слугує інтерес до втручання компанії Cambridge Analytica у перебіг президентської кампанії у США. Проте український кейс гібридного втручання у вибори має власні особливості, тісно пов'язані з українськими політичними та економічними реаліями. Росія використала багаторічну залежність від неї української бізнес-еліти та сформовані за власної участі правила гри на політичному ринку.

В інтересах Росії — показовий підрив довіри до демократичних цінностей як на території України, так і в цілому в регіоні Центральної та Східної Європи

Ефективна дестабілізація суспільно-політичної ситуації у країні, де вибори відбуваються двічі протягом 2019 року, була в інтересах Росії, оскільки давала змогу транслювати результат впливу на інші країни. Варто нагадати, що гібридна агресія здійснюється для встановлення контролю над суспільними настроями та емоційного контролю — над керівництвом держав, які стають жертвами гібридної агресії. І географічне розташування України, і значний рівень уваги до подій у нашій країні протягом останніх років створюють кумулятивний ефект у процесі впливу на ситуації в охопленій гібридним конфліктом державі.

В інтересах Росії — показовий підрив довіри до демократичних цінностей як на території України, так і в цілому в регіоні Центральної та Східної Європи, який можна назвати центром зосередження гібридних зусиль РФ. Це не випадковість, оскільки відновлення контролю над цим регіоном у Кремлі розглядають як запоруку збільшення власного впливу на систему міжнародних відносин у цілому та демонстрації спроможності підвищити свою геополітичну вагу.

На руку Росії грає практично повна відсутність законодавства, спроможного протидіяти гібридному втручанням як в Україні, так і цивілізованому світі загалом. Цей компонент системи регулювання виборів наразі лише осмислюється. Так звані «закони Макрона»⁶, ухвалені на емоційній хвилі після президентської кампанії 2017 року, є винятком, а не складовою системної протидії Заходу гібридному втручанням Росії в електоральні процеси. Цивілізовані держави, на жаль, не наважуються шукати інструменти ефективного протистояння гібридному впливу на процес виборів, і надалі сприймаючи демократію як священну корову.

Росія доволі успішно демонструє, що володіє засобами впливу на політичний процес в Україні, кульмінацією якого традиційно є вибори

Росія доволі успішно демонструє, що володіє засобами впливу на політичний процес в Україні, кульмінацією якого традиційно є вибори. Вправно використовуючи демократичні процедури, Кремль зумів нав'язати (щонайменше, частково) власні підходи до виборчого процесу у нашій державі. Звісно, не обійшлося без агентів російського впливу всередині українського політикуму.

Можна виділити низку організаційних заходів Кремля, які було втілено під час проведення виборів в Україні та напередодні них:

- Повідомлення офіційних осіб РФ, спрямовані на дискредитацію процесу виборів в Україні (інформаційна істерія навколо недопуску російських громадян для спостереження за процесом волевиявлення, імовірність невизнання результатів виборів, поширення чуток про відтермінування виборів через запровадження наприкінці листопада 2018 року воєнного стану). Серед тих, хто обурювався відмовою України допустити російських спостерігачів, був навіть міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров, «українська тема» широко висвітлювалася у федеральних медіа.
- Непублічний контроль ситуації в Україні за допомогою соціологічних інструментів. Президент РФ Путін під час «прямої лінії» у грудні 2018 року заявив, що «Петро Порошенко після провокації у Чорному морі вийшов на друге місце у президентському рейтингу»⁷. Показово, що жодна українська соціологічна кампанія на той момент не публікувала дослідження, яке давало би змогу зробити подібні висновки. Це дає підстави припускати, що Кремль

Проте проблема загалом полягає навіть не у протидії Петрові Порошенку, а в тому, що учасники президентських виборів у своїх передвиборчих програмах часом відтворювали кремлівський наратив

проводив соціологічні заміри суспільних настроїв заради визначення тактики власної поведінки під час виборів 2019 року в Україні.

- Інфільтрація російського наративу до суспільно-політичного порядку денного України (заклики до миру за будь-яку ціну, пропозиції щодо фактичної федералізації України, ініціативи про прямі переговори з так званими народними республіками, наголошення на безперспективності євроатлантичної та європейської

інтеграції). Ці ідеї просувалися в різний спосіб, проте завжди наполегливо. Нижче йтиметься про відповідні ініціативи кандидатів у Президенти України у їхніх передвиборчих програмах (згідно із законодавством України, саме глава держави керує її зовнішньою політикою).

- Помітна активізація агентів впливу, які часто мімікрували під українських патріотів, задля тиску на виборчий процес та провокування передчуття дестабілізації в країні внаслідок проведення виборів Президента України. Показово, що під час парламентської кампанії інформаційний вплив мав якісно інший характер.
- Поширення фейкових повідомлень та чуток, що підривають процес виборів, створюють атмосферу нервозності та недовіри до чинної влади в цілому. Росія доклала максимум зусиль для дискредитації процесу виборів в Україні як таких, що мало підтвердити відому тезу Кремля про Україну як failed state.

Президентська кампанія в Україні пройшла у визначені законодавством строки, хоча її своєчасність перебувала під загрозою внаслідок запровадження воєнного стану наприкінці листопада 2018 року після захоплення Росією 24 українських моряків та 3 військових кораблів. Проте Петро Порошенко погодився на обмеження терміну воєнного стану з 60 до 30 днів, усвідомлюючи, що опоненти використають проти нього

Наприклад, суттєве обмеження використання в Україні російських соціальних мереж та пошукових систем, запроваджене навесні 2017 року, дало опонентам чинного президента змогу каналізувати критику у мережі Facebook.

можливе відтермінування дати проведення виборів⁸. П'ятий президент, як сьогодні виглядає, балотувався без шансів на перемогу, оскільки проти нього діяла у різний спосіб переважна більшість учасників президентської кампанії.

Проте проблема загалом полягає навіть не у протидії Петрові Порошенку, а в тому, що учасники президентських виборів у своїх передвиборчих програмах часом відтворювали кремлівський наратив. Чинний на момент виборів глава держави проголосив у своїй програмі необхідність вступу до НАТО та Європейського Союзу; ця теза не знайшла підтримки серед інших претендентів на найвищу державну посаду в Україні. Власне, цей факт, як і «втому від війни», яка охопила значну частину українського суспільства, можна назвати наслідком впливу на Україну тривалої російської пропаганди.

У парадоксальний спосіб проти Порошенка зіграли його дії. Наприклад, суттєве обмеження використання в Україні російських соціальних мереж та пошукових систем, запроваджене навесні 2017 року, дало опонентам чинного президента змогу каналізувати критику у мережі Facebook. Зашкодило й перебування на чолі Міністерства інформаційної політики давнього соратника Порошенка Юрія Стеця, оскільки МІП не мало серед своїх завдань здійснення цензури, проте ярлик «людина Порошенко керує інформаційною політикою держави» став аргументом для багатьох виборців. Ще один промовистий факт: після Мінських домовленостей, досягнутих у лютому 2015 року, інтенсивність бойових дій на Донбасі суттєво зменшилася, Україна зуміла відмовитися від мобілізації до лав ЗСУ, зосередившись на контрактному формуванні армії. Українське суспільство частково забуло про війну на Донбасі, чому сприяло і поступове перенесення тягаря матеріально-технічного забезпечення української армії з плечей волонтерів на державний бюджет.

31 березня у бюлетені для голосування було представлено 39 претендентів, і це стало рекордом для президентських виборів в Україні.

Разом із тим саме Петро Порошенко залишався протягом своєї президентської каденції головною мішенню російської пропаганди, процес його демонізації не зупинявся протягом 2019–2014 років, ба більше – набирав обертів. Називаючи Президента України «вождем партії війни», російська пропаганда не приховувала, що пов'язує з його поразкою у президентській кампанії зміни у державній політиці України щодо Росії. На мій погляд, ми маємо справу з проекцією російської державної політики на українські реалії. Доцільно нагадати, що антиросійська риторика, яка до 2014 року була притаманна здебільшого маловпливовим українським політикам, у 2019–2014 роках була взята на озброєння главою держави, прем'єр-міністрами та головами Верховної Ради.

Очевидно, варто звернути увагу і на коментар російського президента щодо результатів президентських виборів в Україні. Хоча Володимир Путін так і не привітав свого тезку Зеленського з переконливою перемогою, він не відмовив собі у задоволенні констатувати «крах політики Петра Порошенка»⁹.

Утім, повернімося до президентської кампанії 2019 року та програм кандидатів у президенти. 31 березня у бюлетені для голосування було представлено 39 претендентів, і це стало рекордом для президентських виборів в Україні. На жаль, 14 кандидатів не стали згадувати у власних передвиборчих програмах про Крим, і це можна назвати першим успіхом Кремля у президентських виборах 2019 року в Україні¹⁰.

Заслужують на увагу положення передвиборчих програм низки кандидатів у президенти. Зокрема, Юрій Бойко виступив за прямі переговори з усіма

учасниками конфлікту на Донбасі (включно з сепаратистами), таким чином неприкрито ретранслявавши російські пропозиції, які звучали починаючи з 2014 року. 22 березня, практично за тиждень до дня голосування у першому турі президентських виборів, Ю.Бойко разом із Віктором Медведчуком (керівником політради партії «Опозиційна платформа – За Життя») провели у Москві показові перемовини з керівником «Газпрому» Олексієм Міллером¹¹. Без жодних директив уряду українські політики обговорювали ціну на газ та умови його постачання в Україну.

Ще один претендент на президентське крісло Євгеній Мураєв, на той момент – народний депутат та власник телеканалу «НАШ», ініціював ухвалення позаблокового статусу та перегляд Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Цікаво, що він пропонував також ухвалити закон про місцеві референдуми, який міг би відіграти роль детонатора для подальших дій сепаратистів.

Про необхідність ухвалення закону про місцевий референдум у своїй передвиборчій програмі написав і Олександр Соловйов, лідер партії «Розумна сила», до фінансування якої причетний экс-міністр часів Януковича Олександр Клименко. Соловйов виглядає одним із провідних носіїв проросійського нарративу у президентській кампанії 2019 року, адже просував ідею ухвалення державної доктрини військово-політичного нейтралітету та виборність губернаторів (офіційна назва очільника регіону в Україні – голова обласної державної адміністрації).

Ілля Кива, який згодом був обраний народним депутатом від «Опозиційної платформи – За життя», але на посаду Президента України балотувався як лідер Соціалістичної партії України, у своїй президентській програмі запропонував припинити відносини України з МВФ та відновити ядерний статус держави. Зрозуміло, що подібні кроки у разі їх реалізації спричинили б щонайменше загрозу міжнародної ізоляції України.

Цікавий факт: низка кандидатів у президенти апелювала до Будапештського меморандуму 1994 року, намагаючись використатися цей документ як інструмент пошуку алгоритму врегулювання конфлікту на Донбасі. Про Будапештський меморандум згадали Юлія Тимошенко (для лідерки «Батьківщини» це була одна з основних тем виборчої кампанії), Олег Ляшко та Віталій Купрій, якого можна назвати технічним кандидатом Володимира Зеленського. Купрій, до того ж, пропонував «назвати війну війною», а Росію – ворогом, хоча подібний сценарій розвитку подій спричинив би негативну реакцію міжнародної спільноти.

Можна констатувати, що під час виборчої кампанії представники великого українського бізнесу зробили ставку на поразку Петра Порошенка, і в цій ситуації прямого втручання з боку Росії не було потрібно.

Можна констатувати, що під час виборчої кампанії представники великого українського бізнесу зробили ставку на поразку Петра Порошенка, і в цій ситуації прямого втручання з боку Росії не було потрібно. Підконтрольний Ігорю Коломойському телеканал «1+1» не лише перетворився на інструмент постійного просування Володимира Зеленського у медійному просторі, але й активно

доклався до дискредитації Петра Порошенка. Методи, які використовували автори програми «Українські сенсації» на телеканалі «1+1», свідчать про активне запозичення ними російських технологій медійного впливу¹².

На результат президентських виборів 2019 року вплинули такі особливості кампанії:

Вибори глави держави стали першим загальнонаціональним волевиявленням протягом 5 унікальних за обсягом викликів років, і це спричинило використання демократичних процедур проти чинної на той момент влади.

- Вибори глави держави стали першим загальнонаціональним волевиявленням протягом 5 унікальних за обсягом викликів років, і це спричинило використання демократичних процедур проти чинної на той момент влади.

- Постфактум можна зробити висновки про неформальні домовленості групи олігархів щодо боротьби проти п'ятого президента Петра Порошенка, вочевидь, на основі економічних, а не політичних аргументів.

- Українському суспільству забракло

одночасно ефективної комунікації з боку органів державної влади та власного критичного мислення.

- Очевидно, що Росія була готова втрутитися в перебіг процесу голосування на президентських виборах, проте делегувала повноваження неформальній групі впливу, до складу якої увійшла низка політиків та олігархів.
- Україна, на жаль, не витримала випробування виборами під час гібридної війни, оскільки у світі, по суті, не існує ефективних та апробованих технологій протидії втручанню в електоральні процеси у державі з перехідним демократичним устроєм.

Оцінюючи причини перемоги Володимира Зеленського у президентських перегонах, необхідно звернути увагу на такі чинники:

- Він вправно використав високий рівень своєї упізнаваності серед виборців та бекграунд «свого парня», спроможного кинути виклик «старим політикам».
- Фактично у суспільній свідомості було сформовано попит на «нові обличчя», який за інтенсивної критики будь-яких чинних на початок 2019 року політиків не давав їм можливості здобути перемогу.
- Електорат Володимира Зеленського вправно зібрали з представників різних соціальних груп та різних регіонів.
- Відсутність політичного досвіду не стала для Зеленського перешкодою, навпаки – допомогла йому набути надзвичайної як для України спроможності залишатися поза критикою опонентів.

21 травня 2019 року під час інавгураційної промови у Верховній Раді шостий Президент України Володимир Зеленський оголосив про розпуск парламенту восьмого скликання та проведення дострокових парламентських виборів¹³. Ця кампанія проходила за старими правилами, які й забезпечили партії «Слуга народу» потужний результат попри відсутність політичного досвіду та строкатість партійного списку. Локомотивом для «Слуги народу» стала популярність Володимира Зеленського та високий рівень соціального оптимізму.

Швидкоплинна парламентська кампанія відзначалася кількома цікавими трендами, пов'язаними з російською пропагандою:

- У виборах до Верховної Ради на виборчому окрузі на Донбасі взяла участь колишня військовополонена Надія Савченко, за яку в результаті проголосували лише 8 виборців. Нагадаю, що правоохоронці інкримінують Н.Савченко та керівнику «Офіцерського корпусу» Володимиру Рубану підготовку терористичного акту.

- Віртуальна Партія Шарія, якою керує відомий блогер Анатолій Шарій, не лише зуміла набрати більше голосів, ніж чимало ветеранів політичної сцени, але й зосередилася на створенні перепон для балотування «Європейської Солідарності» на чолі з Петром Порошенком.
- «Опозиційна платформа – За життя» продовжила користатися зі свого позиціонування як проросійської політичної сили. 7 червня її лідери Віктор Медведчук та Юрій Бойко у Петербурзі зустрілися з президентом Росії В.Путіним, 11 липня у Москві Медведчук та Вадим Рабинович «обговорювали з Путіним питання звільнення полонених»¹⁴.

Підбиваючи підсумки, зазначу, що швидкоплинність дочасних парламентських виборів та високий рівень популярності Володимира Зеленського не дозволили Кремлю потужно вплинути на перебіг процесу обрання нового складу Верховної Ради. Проте завчасно використані пропагандистські прийоми дали змогу «Опозиційній платформі – За життя» посісти друге місце та сформувати другу за чисельністю парламентську фракцію.

Рекомендації щодо протидії гібридному впливу Росії на електоральні процеси у цивілізованому світі

- Необхідне постійна дієва демонстрація ваги демократичних цінностей у житті суспільства.
- Ксенофобія, расова нетерпимість, неонацизм мають отримувати оперативну відсіч з боку не лише органів державної влади, але й інституцій громадянського суспільства.
- Неможливо встановити достатній рівень критичного мислення, очевидно, варто виходити з припущення, що його розвиток є важливішим за конкретні результати застосування.
- Російські медіа (Russia Today, Sputnik Media) мають функціонувати під жорстким контролем з боку державних органів.
- Необхідні постійний моніторинг можливостей гібридного втручання у перебіг виборів, обмін досвідом, напрацювання змін до законодавства, спроможних захистити демократичні процедури.
- Слід і надалі викривати механізми створення фейкових повідомлень, впроваджувати державні програми, які сприяли б розширенню знань як про внутрішній устрій держав, так і про стан справ на території сусідніх країн.
- Доцільно використовувати державні ресурси для просування у суспільстві інформації про європейські цінності та євроатлантичний консенсус як запоруку безпеки цивілізованого світу.
- Необхідно посилити контроль над медіа та недержавними організаціями, які фінансуються Росією та її сателітами.

Шляхи протидії гібридному впливу Росії на вибори та політичний процес в Україні

NB: Перемога Володимира Зеленського у президентській кампанії та тріумф партії «Слуга народу» під час дострокових парламентських створили якісно нову ситуацію в українській політиці. По-перше, одна політична сила де-факто зосередила у своїх руках всю повноту влади в державі. По-друге, професійний рівень її представників навряд можна назвати таким, що відповідає викликам, які постали перед Україною на сучасному етапі. По-третє, Володимир Зеленський буде власну політику на протиставленні Петру Порошенку, і часом це набуває гіпертрофованих форм. По-четверте, існує загроза посилення авторитарних тенденцій усередині українського суспільства. По-п'яте, гібридна війна як чинник загострення ситуації всередині українського суспільства нікуди не зникла, вона залишається загрозою для незалежності України. Тому пропоновані заходи варто розглядати лише в комплексі, з огляду на виклики всередині України та прагнення Росії повернути нашу державу до сфери власних виключних інтересів.

- Ефективні внутрішні перетворення та формування національних інтересів, до яких можна зарахувати продовження розбудови Збройних Сил України та інших складових Воєнної організації, деолігархізацію, забезпечення рівновіддаленості медіа від усіх політичних сил стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, децентралізацію та розвиток місцевого самоврядування, – як базова запорука протидії російському гібридному впливу.
- Публічне визначення регулярних відкритих та прозорих виборів як складової національних інтересів, а збереження конкурентного характеру української політики – як базового компонента демократичних цінностей.
- Оперативна, із залученням закордонних експертів корекція національного законодавства у частині протидії гібридним загрозам, з подальшою трансляцією досвіду країнам-партнерам та всім зацікавленим у його отриманні суб'єктам міжнародних відносин.
- Системне та послідовне поширення інформації про можливі технології втручання – попередження суспільства як про можливі гібридні технології, так і про їх наслідки для Української держави.
- Консолідація зусиль держави, інститутів громадянського суспільства, закордонних партнерів у підтримці розвитку медіаграмотності та критичного мислення як захисних бар'єрів від гібридного втручання у перебіг виборів.
- Продовження європейської та євроатлантичної інтеграції України як головний спосіб досягнення перемоги у гібридній війні проти Росії.

СНОСКИ

- 1 <http://www.levada.ru/tag/putin/>
- 2 <https://focus.ua/politics/1054>
- 3 <https://www.geopolitica.ru/article/zbignev-bzhezinskiy-o-budushchem-rossii-i-ukrainy>
- 4 http://history.org.ua/?termin=Valuievskyj_tsyrkuliar
- 5 <https://hromadske.radio/podcasts/hromadska-hvylya/emskyy-ukaz-1876-roku-ce-buv-pryamyy-lingvocyd-profesor-yuriy-kovaliv>
- 6 <https://day.kyiv.ua/uk/news/211118-franciya-uhvalyla-zakony-proty-feykovyh-novyn>
- 7 <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/12/20/7201826/>
- 8 <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/11/26/7199276/>
- 9 https://www.gazeta.ru/politics/2019/04/25_a_12321649.shtml
- 10 <https://ua.krymr.com/a/ukrainski-vybory-krym-u-prohramakh-kandydativ/29769732.html>
- 11 <https://focus.ua/istorii-seti/424208-vot-eto-povorot-yurij-bojko-i-viktor-medvedchuk-sezdili-v-gosti-k-dmitriyu-medvedevu>
- 12 <https://ukranews.com/news/621772-na-kanale-1-1-zayavili-cho-poroshenko-ubil-sobstvennogo-brata-reaksiya-sotssetej>
- 13 <https://www.president.gov.ua/news/inavguracijna-promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelensk-55489>
- 14 <https://www.unian.ua/politics/10578453-boyko-i-medvedchuk-znovu-pojihali-v-rf-zustrilisya-z-glavoyu-gazpromu.html>

